

УДК 911.3:379.85(477)

Цитування:

Боняр С. М., Тарновська І. В., Власова В. П. Пріоритети розвитку культурного туризму в Україні. *Культура і сучасність* : альманах. 2023. № 1. С. 17–22.

Boniar S., Tarnovska I., Vlasova V. (2023). Priorities for Development of Cultural tourism in Ukraine. *Kultura i suchasnist: almanakh*, 1, 17–22 [in Ukrainian].

Боняр Світлана Михайлівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бізнес-логістики
та транспортних технологій,
декан факультету управління та технологій
Державного університету
інфраструктури та технологій
<https://orcid.org/0000-0001-8910-7100>
sveta_bonyar@ukr.net

Тарновська Ірина Віталіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, публічного
управління та адміністрування Державного
університету інфраструктури та технологій
<https://orcid.org/0000-0003-2027-946X>
irusia.tarnovska@gmail.com

Власова Валентина Петрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, публічного
управління та адміністрування Державного
університету інфраструктури та технологій
<https://orcid.org/0000-0001-7480-101X>
vp067vlasova@gmail.com

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Метою дослідження є визначення пріоритетів розвитку культурного туризму в Україні. **Методологічна основа.** Для досягнення поставленої мети в роботі були використані такі загальнонаукові методи дослідження, а саме: структурно-функціональний, який дав змогу виявити функції туризму, що визначають його особливості як соціокультурного інституту, виділити в об'єкті дослідження цілісну систему його структурних елементів, чинників трансформаційних процесів і зв'язків між ними. **Наукова новизна.** Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку культурного туризму в Україні дало можливість доповнити його класифікацію і виділити вид – культурно-символічний туризм. Уперше культурно-символічний туризм розглянуто через призму воєнного часу. Культурно-символічний туризм передбачає організацію подорожей, екскурсій до тих об'єктів та дестинацій, під час відвідування яких людина відчуває належність до культурного-історичного коду країни, занурюючись у світ образів, символів, знаків, які дійшли до нас з далекого та / чи недалекого минулого і мають цінність для сьогодення і майбутнього. **Висновки.** Культурний туризм в Україні дає можливість долучатися до культурного різноманіття, культурних цінностей та традицій України. Завдяки культурному туризму можливе збереження культурної спадщини, розвиток інфраструктури на регіональному й місцевому рівнях. Нове сприйняття українцями власної культурної та історичної спадщини в умовах війни з РФ спонукало авторів до більш детального вивчення видів культурного туризму та виокремлення нового виду – культурно-символічного туризму. Культурний туризм відіграє важливу роль у задоволенні людських інтелектуальних потреб, для фізіологічного та психологічного відновлення. На основі аналізу поточної ситуації в країні визначено пріоритети розвитку культурного туризму в Україні, до яких можна віднести: дотримання підвищених вимог безпеки щодо організації відпочинку культурного спрямування, переосмислення значення культурних пам'яток різних історичних періодів розвитку України та їх взаємозв'язку з майбутнім.

Ключові слова: культурний туризм, дестинація, історія, культурна спадщина.

Boniar Svitlana, D. Sc. In Economics, Professor, Department of Business-Logistic and Transport Technologies, Dean of the Faculty of Management and Technologies, State University of Infrastructure and Technologies; Tarnovska Iryna, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Management, Public Management and Administration,

State University of Infrastructure and Technologies; *Vlasova Valentyna, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Management, Public Management and Administration, State University of Infrastructure and Technologies.*

Priorities for Development of Cultural tourism in Ukraine

The purpose of the study is to identify priorities for the development of cultural tourism in Ukraine. **The research methodology** is based on the general scientific and structural-functional methods. This allowed the authors to identify the functions of tourism that determine its features as a socio-cultural institution, to define in the object of study an integral system of its structural elements, factors of transformation processes, and links between them. **Scientific novelty.** The study of the current state and prospects for the development of cultural tourism in Ukraine has provided an opportunity to supplement its classification, and to identify a type of cultural and symbolic tourism. For the first time, cultural and symbolic tourism is considered through the prism of wartime. Cultural and symbolic tourism involves the arrangement of trips and excursions to cultural and historical sites and destinations, where a person can feel that they belong to the cultural and historical code of the country, immersing themselves in the world of images, symbols, signs that have come down to us from the distant and/or recent past and are valuable for the present and future. **Conclusions.** Cultural tourism in Ukraine allows people to experience the cultural diversity, cultural values, and traditions of Ukraine. Through cultural tourism, it is possible to preserve cultural heritage and develop infrastructure at the regional and local levels. The new perception by Ukrainians of their own cultural and historical heritage in the conditions of the war with the Russian Federation prompted the authors to study the types of cultural tourism in more detail and to identify a new type – cultural and symbolic tourism. Cultural tourism plays an important role in satisfying human intellectual needs, physiological and psychological recovery. Based on the analysis of the current situation in the country, the article identifies priorities for the development of cultural tourism in Ukraine, which include: compliance with increased security requirements for organising cultural recreation, rethinking the significance of cultural monuments from different historical periods of Ukraine's development and their relationship with the future.

Key words: cultural tourism, destination, history, cultural heritage.

Актуальність теми дослідження. Культурний туризм є масовим явищем і дає можливість не тільки побачити історичні пам'ятки та відвідати культурні заходи, але й зустрітися з місцевими мешканцями та познайомитися з їхнім життям та традиціями. Можливості для відпочинку та пізнання історії та культури України приваблюють туристів з різних країн світу, які хочуть поглибити свої знання про цю країну та її народ. Україна має багату історію та культуру, що робить її дуже привабливою для культурного туризму. Наразі є ціла низка перешкод обмежень для розвитку туризму в Україні, але це не означає, що культурний туризм не розвивається. Саме через культурну спадщину та сучасну культуру Україна звертається до всього світу та показує свою силу й непоборність.

Аналіз досліджень і публікацій. Активний зв'язок між культурою та туризмом був давно відзначений дослідниками, але тільки в останні десятиліття, коли туристична галузь почала стрімко розвиватися та приносити значну економічну вигоду, почався процес цілеспрямованого дослідження та осмислення їхньої залежності. Вітчизняні науковці, зокрема Л. Божко [4], І. Давиденко [5], О. Савіцька, О. Федорович [1], К. Поливач [2], А. Кочеткова [3], системно досліджують туризм, визначають тенденції та проблеми його розвитку, розглядають класифікацію видів культурного туризму. Культурний туризм вивчають як інструмент формування національної ідентичності, як важливий чинник

соціально-культурного розвитку регіонів, як сучасний напрям використання та збереження історико-культурної спадщини регіону. Наразі є потреба в продовженні дослідження розвитку культурного туризму в умовах війни рф з Україною та в післявоєнний період.

Метою дослідження є визначення пріоритетів розвитку культурного туризму в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Культурний туризм – це подорож, яка охоплює відвідування місць, що мають значення для історії, культури та відвідувачів. Це дає можливість людям ознайомитись з різноманітністю різних культур та традицій, а також побачити найбільш відомі та значущі місця різних регіонів і країн. Культурний туризм є одним зі способів поглиблення знань про культуру та історію різних народів, а також може стати джерелом відпочинку та задоволення для тих, хто бажає провести свій час із користю для себе та свого духовного зростання.

Поняття «культурний туризм» уперше офіційно на міжнародному рівні застосовано в матеріалах Всесвітньої конференції з культурної політики (1982). Згідно з визначенням UNWTO, культурний туризм – «подорожі з метою відвідування місць та заходів, що мають культурно-історичну цінність» [6].

Сучасні вітчизняні дослідники виділяють такі напрями культурного туризму: знайомство з різноманітними історичними, архітектурними або культурними епохами, відвідування

архітектурних пам'яток, музеїв, історичних маршрутів; відвідування фестивалів (музичних, театральних, кіно), релігійних свят, виставок й ін.; відвідування лекцій, семінарів, курсів; участь у фольклорних фестивалях [7].

Для розвитку культурного туризму необхідна наявність специфічних культурно-пізнавальних ресурсів на території. Ці умови створюють передумови для організації культурно-пізнавальних видів рекреацій та сприяють максимально ефективному використанню рекреаційного потенціалу.

Об'єкти культури та історії, які пройшли оцінку та дослідження науковцями й можуть бути використані для задоволення рекреаційних потреб туристів, вважають історико-культурними ресурсами. Ці ресурси поділяють на матеріальні та духовні. Матеріальні ресурси включають всі засоби виробництва та інші матеріальні цінності, що існують у суспільстві на будь-якому його етапі історичного розвитку й можуть задовольнити людські інтелектуальні потреби. Духовні ресурси містять досягнення суспільства в державному та суспільному житті, освіті, науці та мистецтві.

Важливо звернути увагу на те, що культурний туризм вдало поєднує функції фізичного та психологічного відновлення особистості з освітньо-культурною та просвітницькою функціями через задоволення потреб відпочивальників у вивченні світу через споживання туристичних послуг.

У процесі дослідження визначено, що розвиток культурного туризму й надалі буде ґрунтуватися на збереженні культурної спадщини, розвитку інфраструктури, розробці маркетингової компанії регіону для залучення нових туристів, розробці нових туристичних маршрутів на регіональному та місцевому рівнях, започаткуванні нових фестивалів та інших культурних заходів, пов'язаних з новітньою історією України, організації культурних заходів, що відображають традиції та культуру місцевих громад. Для розвитку культурного туризму в Україні важливо підвищення свідомості щодо цінності культурного спадку та відповідальної туристичної поведінки через систему освіти. Це можливо за умови партнерства та співробітництва між урядом, місцевими органами влади, громадськими організаціями та приватним сектором. Використання сучасних технологій, таких як віртуальна реальність, мобільні додатки та інтерактивні технології, може покращити туристичний досвід і залучити більше відвідувачів.

У 2021 році було створено туристично-культурний хаб [8], який став відповіддю на виклики часу, зокрема карантинні обмеження. Було створено цифровий культурний продукт, який є актуальним і в умовах воєнного часу.

Для привабливості культурного туризму важливо мати відповідну туристичну інфраструктуру. Це охоплює розбудову готелів, ресторанів, достатню кількість комфортабельних транспортних засобів, маршрутів та інших зручностей, які забезпечують приємне перебування туристів. Створення належної туристичної інфраструктури можливе при взаємодії держави та приватного капіталу.

Розвиток культурного туризму в Україні відбувався нерівномірно і з різною інтенсивністю в різних регіонах. Але системно спостерігається відсутність повноцінного інформування потенційних туристів. Найчастіше інформація про об'єкти подається сухо та невиразно, через що можна лише здогадатися, що цей об'єкт є туристично привабливим.

Іншою проблемою є неможливість відвідати різні об'єкти культурної спадщини. Причиною є те, що графіки роботи музеїв в одному місті часто складені так, що неможливо визначити вихідні дні, а часто інформація в інтернеті суперечить інформації, розміщеній безпосередньо закладом культури. Це пояснюється тим, що об'єкти культури належать різним структурам, які часто не взаємодіють між собою.

Навіть під час війни в Україні туризм продовжує функціонувати, але лише в тих районах, де не відбуваються бойові дії. У містах проводять екскурсії, майстер-класи та організують походи для розваги дітей, а дехто навіть має можливість відвідати пляжі. Звичайно, є низка обмежень щодо організації подорожей і відпочинку, культурного туризму зокрема.

Щоб уточнити, чи безпечним є туризм у певному місці, які локації можна чи заборонено відвідувати, варто звертатися до місцевої влади, ДСНС, поліції та військових.

Культурний туризм – це туризм, для якого основним мотивом подорожі є пізнання культури та культурної спадщини туристичної дестинації, долучення туристів до сучасного культурного середовища через активну участь у культурних подіях, які є традиційною складовою соціокультурного життя певного регіону. Наразі попри запровадження обмежень в Україні щодо доступу до дестинацій, до об'єктів культурної спадщини спостерігається

зростання інтересу до нашої культури з боку як громадян України, так і гостей з-за кордону. При організації подорожей враховують такі обмеження:

- Комендантська година обмежує переміщення туристів, скорочено робочий час закладів культури та мистецтва; концерти, фестивалі та виставки організують з урахуванням тривалості проведення.

- Під час повітряної тривоги проведення культурного заходу припиняють. Організаторам необхідно заздалегідь подумати про укриття для відвідувачів. Наразі вже маємо значний досвід щодо проведення культурних заходів в укритті [9].

- Ще однією особливістю сучасності є те, що багато пам'яток, скульптур зараз вдягли «бронежилети» (обкладені мішками з піском) для їх збереження. Відповідно культурна дестинація набуває нових рис.

- Музеї з міркувань безпеки та збереження унікальних колекцій виставляють мінімум із того, що мають. Тому повноцінний доступ до творів мистецтва, як це було до війни, наразі не можливий.

На екскурсії на деокупованих територіях відзначають незначний попит, але організація таких турів є складною процедурою. Такий інтерес можна пояснити тим, що люди хочуть наблизитися до тих місць, які є звільненими, відкрити їх для себе по-новому, долучатися до відновлення пошкоджених об'єктів культурної спадщини [10].

В Україні поширені такі види культурного туризму: мистецький, архітектурний, садово-парковий, історичний, гастрономічний та кулінарний, релігійний, відвідування місць, пов'язаних із життям та творчістю видатних особистостей. У певному регіоні України є свої види культурного туризму, які розвинуті більше, це зумовлюють різні фактори. В останні роки зростала популярність гастрономічного туризму, цей вид, як правило, поєднувався з іншими видами культурного туризму. Через війну іноземних туристів немає. Наразі роботу з висвітлення подій російсько-української війни та боротьби з рашистами здійснюють іноземні журналісти, працюють волонтери та представники міжнародних організацій. Вони частково замінюють іноземних туристів, знайомляться з українською культурою та традиціями.

Щодо внутрішнього культурного туризму, то він значно поступається рекреаційному. Багаторічні спостереження та власний досвід свідчать, що певні складові

культурного туризму наявні в кожній подорожі, адже це є нормальною потребою сучасної людини пізнавати світ через культуру та традиції.

У межах сучасного культурного туризму в Україні, на думку авторів, варто виділити окремий вид культурного туризму, який би міг схарактеризувати нові символи незламності та відновлення. До класифікації видів культурного туризму доречно додати це один вид – культурно-символічний туризм. Культурно-символічний туризм передбачає організацію подорожей, екскурсій до тих об'єктів та дестинацій, під час відвідування яких людина відчуває належність до культурного-історичного коду країни, занурюючись у світ образів, символів, знаків, які дійшли до нас з далекого та / чи недалекого минулого й мають цінність для сьогодення та майбутнього.

Передумовою для виділення такого виду культурного туризму стало те, що для більшості українців відбувся злам у сприйнятті культурної та історичної спадщини України через війну з рф. Спостерігається розрив у сприйнятті громадянами України минулого, сьогодення та майбутнього з огляду на вимушене переміщення великої кількості людей у відмінне соціокультурне середовище та неможливість жити звичним для них життям.

Кухонна шафа з Бородянки Київської області, яка вціліла під час вибуху скинутої загарбниками авіабомби, є одним із символів незламності [11]. Бородянка Київської області може стати новою дестинацією культурного туризму. Керамічний півник як витвір ужиткового мистецтва дає поштовх для розвитку цілого напрямку культурного туризму, який пов'язаний із вивченням культурної спадщини деокупованих населених пунктів.

Пішохідний міст на Володимирську гірку в мирний час був би звичайним мостом та черговою локацією, але війна перетворила його в символ. Металеві конструкції мосту були виготовлені на маріупольському комбінаті «Азовсталь» [11]. Вони витримали ракетний удар. З кожним місяцем війни символів незламності стає все більше. Завдання сучасників шанобливо до них ставитися, бути відповідальними та використовувати для інформування всього світу про військові злочини рф. Важливо бути послідовним та делікатним у цьому питанні.

Інший напрям культурно-символічного туризму – ознайомлення з історією та традиціями того краю, де українці вимушені

перебувати тимчасово або планують залишитися. Такі подорожі сприяють швидшій адаптації українців до нового соціокультурного середовища. Зазначимо, що подібні тури та екскурсії проводили із самого початку війни та є актуальними в нинішніх умовах. Первинний інтерес викликаний природною необхідністю в ознайомленні з новим місцем перебування, а далі глибше занурення в соціокультурне середовище цієї місцевості України.

Пріоритети розвитку культурного туризму в Україні наведено на рис. 1.

Наукова новизна полягає в розширенні класифікації культурного туризму в Україні внаслідок виокремлення нового виду – культурно-символічного туризму. Підставою для виділення нового виду культурного туризму стало дослідження сучасного стану та перспектив розвитку культурного туризму в Україні через призму воєнного часу.

Висновки. Отже, проведене дослідження показало, що культурний туризм в Україні дає можливість мандрівникові зануритися

в різноманіття культур, культурних цінностей і традицій нашої країни. Він сприяє збереженню культурної спадщини, розвитку інфраструктури та розробці нових туристичних маршрутів регіонами України. Наведено види культурного туризму. Унаслідок зміни сприйняття українцями власної культурної та історичної спадщини в умовах війни з рф, автори запропонували доповнити цей перелік новим видом – культурно-символічним туризмом. Встановлено, що вагомим значенням культурного туризму є задоволення людських інтелектуальних потреб, фізіологічне та психологічне відновлення туристів. На основі аналізу поточної ситуації в країні визначено пріоритети розвитку культурного туризму в Україні. Першим у списку є беззаперечне дотримання підвищених вимог безпеки щодо організації відпочинку культурного спрямування, переосмислення значення культурних пам'яток різних історичних періодів розвитку України та їх взаємозв'язок з майбутнім.

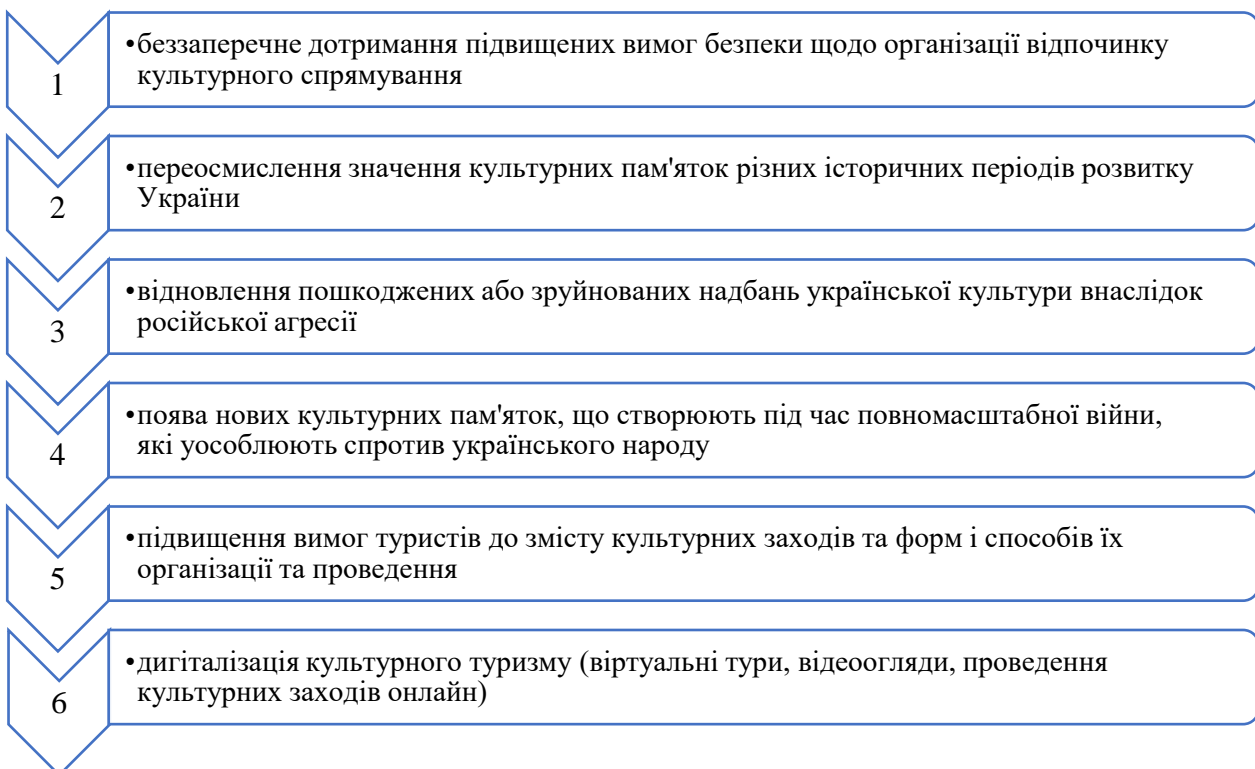

Рис 1. Пріоритети розвитку культурного туризму в Україні

Джерело: розроблено на основі [10; 11]

Література

1. Савіцька О. П., Федорович О. І. Культурний туризм: реалії та перспективи розвитку у Львівській області. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2014. Вип. 24.1. С. 376–383.
2. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / наук. ред. Л. Г. Руденко. Київ: Ін-т географії НАН України, 2012. 208 с.
3. Кочеткова А. А. Культурний туризм в Україні: визначення, особливості, проблеми та перспективи. *Сталий розвиток України: проблеми та перспективи*: зб. матер. за результатами IV наук.-практ. конф. студ. та молодих вчених. Кам'янець-Подільський: Медобори, 2016. С. 130–133.
4. Божко Л. Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. *Культура України*. 2011. Вип. 32. С. 169–179.
5. Давиденко І. В. Культурний туризм як сучасний напрям використання та збереження історико-культурної спадщини Одеського регіону. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 2 (08). С. 49–53.
6. Cultural Tourism: A Huge Opportunity and A Growing Trend: сайт. URL: <https://culturaltourism.thegossagency.com/cultural-tourism-whitepaper/> (дата звернення: 03.04.2023).
7. Орлова О. В. «Культурний туризм» як засіб діалогу культур. *Культура і сучасність: альманах*, 2009. № 2. С. 102–106.
8. Цифровий туризм: у Києві створять новий туристично-культурний хаб. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/tsifroviy_turizm_u_kiyevi_stvoryat_noviy_turistichno-kulturniy_khab/ (дата звернення: 02.04.2023).
9. Коба В. Г., Тарновська І. В., Власова В. П. Соціокультурна діяльність в Україні: урахування досвіду країн ЄС. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. № 60. С. 33–39. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-2-5>.
10. Символи української незламності, які ми будемо передавати дітям. URL: <https://tykyiv.com/ce-kyiv/simvoli-ukrayinskoyi-nezlamnosti-iaki-mi-mi-budemo-peredavati-ditiam/> (дата звернення: 02.04.2023).
11. Подорожі під час війни: де дозволено відпочивати і як безпечно організувати мандрівку. *Кременчуцька газета*. 2022. URL: <https://kg.ua/news/podorozhi-pid-chas-viyni-de-dozvoleno-vidpochivati-i-yak-bezpechno-organizuvati-mandrivku> (дата звернення: 02.04.2023).

References

1. Savitska, O. P., Fedorovych, O. I. (2014). Cultural tourism: realities and prospects of development in the Lviv region. *Scientific Bulletin of the National Forestry University of Ukraine*, 24.1., 376–383 [in Ukrainian].
2. Polivach, K. A. (2012). Cultural heritage and its influence on the development of the regions of Ukraine. L. G. Rudenko (Ed.). *Kyiv: Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine* [in Ukrainian].
3. Kochetkova, A. A. (2016). Cultural tourism in Ukraine: definition, features, problems and prospects. *Proceedings of the IV scientific and practical conference of students and young scientists "Sustainable development of Ukraine: problems and prospects. Kamianets-Podilskyi: Medobory"*, 130–133 [in Ukrainian].
4. Bozhko, L. D. (2011). Cultural tourism as an important factor in the socio-cultural development of the regions of Ukraine. *Culture of Ukraine*, 32, 169–179 [in Ukrainian].
5. Davydenko, I. V. (2017). Cultural tourism as a modern direction of using and preserving the historical and cultural heritage of the Odesa region. *Economic Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy*, 2–2(08), 49–53 [in Ukrainian].
6. Cultural Tourism: A Huge Opportunity and A Growing Trend. Retrieved from: <https://culturaltourism.thegossagency.com/cultural-tourism-whitepaper/> [in Ukrainian].
7. Orlova, O. V. (2009). "Cultural tourism" as a means of cultural dialogue. *Culture and modernity, almanac*, 2, 102–106 [in Ukrainian].
8. Digital tourism: a new tourist and cultural hub will be created in Kyiv Retrieved from: https://kyivcity.gov.ua/news/tsifroviy_turizm_u_kiyevi_stvoryat_noviy_turistichno-kulturniy_khab/ [in Ukrainian].
9. Koba, V. G., Tarnovska, I. V., Vlasova, V. P. (2023). Sociocultural activity in Ukraine: taking into account the experience of EU countries. *Current issues of humanitarian sciences*, 60, 33–39. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-2-5> [in Ukrainian].
10. Symbols of Ukrainian indomitability, which we will pass on to children. Retrieved from: <https://tykyiv.com/ce-kyiv/simvoli-ukrayinskoyi-nezlamnosti-iaki-mi-mi-budemo-peredavati-ditiam/> [in Ukrainian].
11. Travel during the war: where it is allowed to rest and how to organize a trip safely. *Kremenchuk newspaper*. 2022. Retrieved from: <https://kg.ua/news/podorozhi-pid-chas-viyni-de-dozvoleno-vidpochivati-i-yak-bezpechno-organizuvati-mandrivku> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.04.2023
Отримано після доопрацювання 17.05.2023
Прийнято до друку 25.05.2023